

De vilde orkideer i Kalundborg kommune – et bekymringsbrev

Fra Jørgen Steudels eng. Foto HGC.

**Hans Guldager Christiansen og Carsten Clausen
oktober 2020**

INDLEDNING

I Danmark er de vilde orkideer blevet overvåget siden 1987 af Staten, amterne, kommunerne og især af private. Overvågningen koordineres af DCE, Bioscience, Aarhus Universitet. I 2020 blev der lavet en opgørelse af 30 års overvågning,¹ og resultatet er nedslående. Af de 45 danske vilde orkideer går 18 af dem signifikant tilbage, og kun 2 går frem. Det er bekymrende, at en så iøjnefaldende og interessant gruppe af planter går tilbage, uanset at planterne er totalt fredet og har været grundigt overvåget samt på trods af mange anstrengelser for at hjælpe dem på fode. Vi tror, at tendensen i Kalundborg kommune er den samme.

Vi vil gerne pege på nogle af de vigtige voksesteder, der findes i kommunen, og komme med forslag til, hvad der kan gøre for at hjælpe bestanden af de vilde orkideer.

DE VILDE ORKIDEER I KALUNDBORG KOMMUNE

I Danmark findes der som nævnt 45 orkideer, som har været overvåget, og i hvert fald vokser der for nuværende 15 af dem her i kommunen, se tabel 1.

Dansk navn	Latinsk navn	Fundsteder i Kalundborg	Fundsteder i Danmark	Rødliste 2019
Salep-Gøgeurt	<i>Anacamptis morio</i>	Saltbæk Vig: ca. 10 steder	34	NT
Kødfarvet Gøgeurt	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	I rigkær, ca. 50 steder	384	LC
Plettet Gøgeurt	<i>Dactylorhiza maculata</i>	1-2 steder	424	LC
Maj-Gøgeurt	<i>Dactylorhiza majalis</i>	I rigkær: > 60 steder	830	LC
Skov-Hullæbe	<i>Epipactis helleborine</i>	Ret udbredt	701	LC
Sump-Hullæbe	<i>Epipactis palustris</i>	Ca. 16 steder	231	NT
Nikkende Hullæbe	<i>Epipactis phyllanthes</i>	Fåtallig SØ Skarresø	119	LC
Tæt blomstret Hullæbe	<i>Epipactis purpurata</i>	Meget fåtallig i Katstrup Gods skove	52	LC
Pukkellæbe	<i>Herminium monorchis</i>	Saltbæk Vig: 3-4 steder	18	EN
Mygblomst	<i>Liparis loeselii</i>	Saltbæk Vig: 5 bestande Torsø: 1	20	EN
Rederod	<i>Neottia Nidus-avis</i>	Fåtallig SØ Skarresø	149	LC
Ægbladet Fliglæbe	<i>Neottia ovata</i>	12-15 steder	495	LC
Tyndakset Gøgeurt	<i>Orchis mascula</i>	ca. 16 steder	576	LC
Bakke-Gøgelilje	<i>Platanthera bifolia</i>	Saltbæk Vig: 3-4 steder	123	NT
Skov-Gøgelilje	<i>Platanthera chlorantha</i>	ca. 2 steder S Skarresø	374	NT

Tabel 1. De vilde orkideer i Kalundborg kommune.

EN: Moderat truet. LC: Ikke truet. NT: Næsten truet.

¹Damgaard, C., J. E. Moeslund og P. Wind 2020: Changes in the Abundance of Danish Orchids over the Past 30 Years. - Diversity 2020, 12, 244

8 af de 15 går tilbage på landsplan, og vi tror også, det gør sig gældende i vores kommune. Antallet af fundsteder i Kalundborg kommune i tabel 1 skal tages med forsigtighed. De er baseret på kilderne ², ³ og ⁴ samt på vores mangeårige kendskab til floraen på egnen. Fundsteder i Danmark er fra ⁵.

Med dette ”bekymringsbrev” vil vi gerne opfordre til, at Kalundborg kommune så vidt muligt tager vare på orkideerne. Vi gennemgår herunder de steder, hvor der faktisk kan gøres en indsats fra kommunens side.

Eskebjerg Vesterlyng

Eskebjerg Vesterlyng er Kalundborg kommunes måske vigtigste botaniske lokalitet. Området er fredet, og der er offentlig adgang. Her findes Tyndakset Gøgeurt i Mareskoven, Salep-Gøgeurt, Ægbladet Fliglæbe og få stk. Plettet Gøgeurt på overdrevet, og tidligere er der fundet Hylde-Gøgeurt i 1990'erne. I rigkærene er der Maj-Gøgeurt og Kødfarvet Gøgeurt, de sidstnævnte findes også i hvid udgave ⁶.

Problemet med Eskebjerg Vesterlyng er tilgroning. Vi ved, at der er en ny plejeplan undervejs, og vi vil opfordre til, at plejeplanen får et ekstra focus på netop de steder, der er rige på orkideer, så områderne ryddes, gerne hyppigt og grundigt. Mareskoven skal gerne plejes som den stævningssskov, den er.

Røsnæsspidsen

Røsnæsspidsen forvaltes af Naturstyrelsen, Midtjylland, og der er lige indført en ny praksis med helårsgræsning af flere slags dyr på de sydlige arealer, så her kan plejen næppe blive bedre. Her vokser Tyndakset Gøgeurt, få stk. Maj-Gøgeurt og Kødfarvet Gøgeurt i Vindekilde.

Gademarken lige nord for Bjørnstrup, Røsnæs

Fra optællinger i 1993 ved vi, at der dengang voksede Maj-Gøgeurt i tusindvis, ca. 1.000 stk. Sump-Hullæbe og ca. 25 stk. Kødfarvet Gøgeurt.

Kærets vestlige og midterste del afgræsses fint, mens den østlige del dækkes af et tykt græslag og en høj tagrørssump, og det er den del, hvor der dengang fandtes Sump-Hullæbe og Kødfarvet Gøgeurt. Kæret ejes af flere forskellige ejere, og det er derfor vanskeligt at foretage pleje, men kærets værdi taget i betragtning bør der gøres noget.

Saltbæk Vig

Saltbæk Vig er Kalundborgs vigtigste orkidelokalitet og en af Danmarks mest værdifulde. Hele 9 forskellige orkideer vokser her (Salep-Gøgeurt, Kødfarvet Gøgeurt, Maj-Gøgeurt, Skov-Hullæbe, Sump-Hullæbe, Pukkellæbe, Mygblomst, Ægbladet Fliglæbe og Bakke-Gøgelilje), og Saltbæk Vig er Danmarks vigtigste vokseplads for Salep-Gøgeurt og Mygblomst.

Plejen på Saltbæk Vig er rigtig god, og Naturstyrelsen overvåger årligt stedet.

Men der er et problem: Kalundborg kommune ejer et lille stykke jord på Lille Vrøj mellem kommunens hytte og Den gamle Skole, og her ligger et rigkær med Sump-Hullæbe, Kødfarvet Gøgeurt og Maj-Gøgeurt. Kæret afgræsses ikke og er under tilgroning. Kommunen bør hegne området, og Inspektøren for Saltbæk Vig vil gerne stå for afgræsningen.

---

²Christiansen, H. G., C. Clausen og P. Leth 2017: Naturpark Åmosens vilde orkidéer. - ReklameService.dk

³Christiansen, H. G. og Peter Leth 2002: Saltbæk Vigs flora. - Vestsjællands Amt.

⁴Christiansen, H. G., P. Hansen og Birger Prehn 1995: De vilde orkideer ved Kalundborg. - Upubliceret.

⁵Damgaard, C., J. E. Moeslund og P. Wind 2020: Changes in the Abundance of Danish Orchids over the Past 30 Years. - Diversity 2020, 12, 244

⁶Pedersen, H. Æ. og N. Faurholdt 2010: Danmarks vilde orkideer. - Gyldendal.

Tømmerup bakker, herunder Klokkerhøj

En fredning af bakkerne er lige på trapperne. HGC har optalt Tyndakset Gøgeurt for Skov- og Naturstyrelsen (nu: DCE) siden 1990 på Klokkerhøj, der ikke har været afgræsset siden 2010, og den er nu under stærk tilgroning med krat og skov. Kun på små og få områder med Tyndakset Gøgeurt slår CC og HGC med le hvert år for at holde liv i den decimerede bestand.

Vi vil stærkt opfordre til, at Kalundborg kommune gør penge og indsats klar, så plejen (rydning og afgræsning) kan sættes i gang når fredningen er endelig, så Tyndakset Gøgeurt og den øvrige værdifulde flora kan reddes.

Torsø-fredningen

Fredningen af Torsø, Katstrup Gods, trådte i kraft januar 2020. Formålet med fredningen er at sikre og forbedre de lysåbne naturtyper, hvor floraen er unik. Af orkideer findes her få stk. Mygblomst, der er Maj-Gøgeurt og Kødfarvet Gøgeurt, Sump-Hullæbe, og tidligere er her også set Ægbladet Fliglæbe og Plettet Gøgeurt, Pukkellæbe er sidst set i 1995.

Problemet er her – som så ofte før – tilgroning. Hvor de få Mygblomst står, slås kæret, men det gør der ikke en del andre steder. Især er engen øst for Præsteskovens jagt hytte tilgroet med en høj tagrørsump, hvor der godt nok er slået spor igennem til jagtligt formål, men området bør hegnes og afgræsses.

Vi vil, så stærkt vi kan, opfordre til, at dette sker hurtigst muligt, så plejen af området bliver optimal.

Ørnebjerg

Kalundborg kommune har både optalt orkideer og foretaget naturpleje på Ørnebjerg ved Buerup. Her findes ca. 2.000 stk. Maj-Gøgeurt og små 20 stk. Tyndakset Gøgeurt, også hvide. Der er fri adgang for publikum.

Kommunens pleje af arealet er ideel, og vi vil gerne rose kommunen for det arbejde, der her er gjort, med speciel hensyntagen til orkideerne.

Tissø

Gennem en længere årrække har Kalundborg kommune arbejdet for at få engene rundt om Tissø plejet. Der er fældet, hegnet, og lodsejerne afgræsser eller slår enge og rørsump. Engene rundt om Tissø er et af de vigtigste botaniske områder i Naturpark Åmosen, især er den nordlige del vigtig for orkideerne Sump-Hullæbe, Kødfarvet- og Maj-Gøgeurt samt Ægbladet Fliglæbe, og her findes også et gammelt voksested for Pukkellæbe.

Der er dog et lille stykke eng mellem Tissøgårds eng sydøst for Vråbjerg og Lille Fuglede Havn, som ikke afgræsses eller slås. Vi ved, at der vokser Maj-Gøgeurt i mængde måske også Pukkellæbe, men ellers ved vi ikke noget om denne eng. Vi vil opfordre til, at der laves en aftale med ejeren om en eller anden pleje af arealet.

Stuedels eng

Jørgen Stuedels eng⁷ (se forsiden) ligger nær Brovejen ved Nedre Halleby Å. Den plejes ideelt i forhold til orkideerne, og her vokser bl.a. Maj-Gøgeurt, Plettet Gøgeurt, Kødfarvet Gøgeurt og muligvis nogle krydsninger.

Det bliver kompliceret at bevare engen som den orkide-eng, det er i dag. Jørgen Stuedel er en ældre herre, og en dag skal sommerhuset sælges. Vi vil opfordre til, at kommunen køber sommerhus og grund når tid er, finder anvendelse for huset, (eks. udlejning) og iværksætter en pleje, som understøtter engen. Kan der mon findes fondsmidler til dette projekt?

⁷Christiansen, H. G., C. Clausen og P. Leth 2017: Naturpark Åmosens vilde orkidéer. - ReklameService.dk

Kalundborg, d. 28 /10 2020

Med venlig hilsen

Hans Guldager Christiansen og Carsten Clausen

Tyndakset Gøgeurt. Foto CC

Eventuel henvendelse: carstenbclausen@hotmail.dk

LITTERATUR

Christiansen, H. G., P. Hansen og Birger Prehn 1995: De vilde orkideer ved Kalundborg.
- Upubliceret.

Christiansen, H. G. og Peter Leth 2002: Saltbæk Vigs flora. - Vestsjællands Amt.

Christiansen, H. G., C. Clausen og P. Leth 2017: Naturpark Åmosens vilde orkidéer. -
ReklameService.dk

Damgaard, C., J. E. Moeslund og P. Wind 2020: Changes in the Abundance of Danish Orchids
over the Past 30 Years. - Diversity 2020, 12, 244

Pedersen, H. Æ. og N. Faurholdt 2010: Danmarks vilde orkideer. - Gyldendal.

Tyndakset Gøgeurt. Foto CC